
HIMNIČKO PJEVANJE U GLAZBENOM ZBORNIKU
CITHARA OCTOCHORDA*

(PRIGODOM TRISTOTE OBLJETNICE PRVOG IZDANJA, BEČ 1701., 1757.)

*Izvorni znanstveni članak
UDK: 783.9(091) "17"*

POVIJESNI OSVRT

Od himničkih oblika (u najširem smislu te riječi) koji su nastajali u kršćanstvu, u zapadnoj crkvi po uzoru na istočnu u prvom tisućljeću, preko himničkih oblika koji su na prijelazu iz prvog u drugo tisućljeće imali početak u tropima, do himničkih oblika koji su nastali u pojedinom od europskih naroda sredinom drugog tisućljeća, dug je i velik stvaralački put. Kršćani su od početka prihvatili psalme i hvalospjeve iz Biblije u svoje bogoslužje, sami stvarali nove testove i napjeve te tako množili kršćansku himničku baštinu. U svakom je narodu, po uzoru na starokršćanske himničke praoblike, nastajala nova himnička baština. Posredstvom rukopisa i knjigotiska utjecala na druge (susjedne) narode i tako se ne samo množila, nego je i povezivala europske narode u jednodušnosti očitovanja Božje slave i molitve.

Takvo liturgijsko stvaralaštvo živjelo je i u Hrvatskoj crkvi. O tome je lijepo i s puno srca B. Širola napisao: "Hrvatska narodna popijevka prati gotovo cijeli život čovjeka: u svečanom pjevu staroslavenskog korala - drugdje u pjevu starinskih crkvenih, pobožnih popjevaka - sluša se molitva cijelog sela, koja upravo takvim zbornim pjevanjem postaje aktivni sudionik svetog obreda, i pjeva u zanosu predane pobožnosti, proživljavajući svete čine, kao u ono pradavno doba prvog kršćanstva, kao da nam hoće pokazati da je pobožni pjev zapravo dvostruka molitva".¹

Glazbeni zbornik CO je u povijesti crkvene glazbe Crkve u Hrvata najveće svjedočanstvo bogatstva himničkih oblika koji su živjeli, a djelomično još i danas žive u bogoslužju. Iznenađuje ne samo njihov veliki broj, nego i veliki broj tekstova nastalih za jedan napjev, potom himnički napjevi europske baštine

* Preoblikovano poglavlje istog naslova u: Izak Špralja, *CITHARA OCTOCHORDA, Glazbeni zbornik Zagrebačke crkve iz 18. stoljeća (Beč, 1701. i 1723.; Zagreb, 1757.) s posebnim osvrtom na glazbene oblike pokazatelje glazbenih razdoblja*, Zagreb, 1998., 123.-150.

¹ B. ŠIROLA, *Hrvatska narodna glazba, Pregled hrvatske muzikologije*, Zagreb, 1942., Matice hrvatska, 161.

starijeg porijekla od onih koji su tiskani u europskim glazbenim zbornicima. Nadalje, relativno veliki broj himana na latinskom jeziku u trećem izdanju ovoga zbornika kojima se odrazi na materinskom jeziku javljaju u kasnijim godinama druge polovice 18. st. itd.

U podjeli himničkih oblika ovoga glazbenoga zbornika prema povijesnim razdobljima kada su nastali, na prvo bi mjesto došli himni koje su u prvom tisućljeću skladali veliki teolozi i pjesnici. Ti su himni - kao liturgijski i umjetnički dorečeni oblici - ostali trajna svojina zapadnog bogoslužja. CO donosi relativno mali broj takvih himana (npr: *Veni Creator Spiritus* [CO T, 257; II, 271] - u prepjevju: *Hodi Stvoritelj Duh Sveti* [CO T, 258; IT, 276 ; TIT, 171]) .

Na prijelazu iz prvog u drugo tisućljeće (od 9. do 13. st.) nastajali su himnički oblici kojima je početak u tropima. Ovakvih himničkih oblika ima u glazb. zborniku CO relativno veliki broj (tropirani *Kyrie, Sanctus, Agnus Dei*). Na te se (himničke) oblike nadovezuju parafraze na stalne dijelove mise (parafraze za *Gloria, Credo, Sanctus* i *Agnus Dei*). Parafraze su pjesnički tekstovi nadahnuti određenim dijelom mise i liturgijskim vremenom kojemu su namijenjeni.

PARAFRAZE NA STALNE DIJELOVE MISE

Program jedinica (tekstova/napjeva) namijenjenih misnom slavlju u glazb. zborniku CO raspoređen je na dvije razine: prvu tvore tekstovi misala (stalni i promjenljivi dijelovi mise koji su se pjevali na gregorijanske napjeve), a drugu tvore himnički oblici (parafraze na stalne dijelove mise i popijevke za promjenljive dijelove mise). U uputama je naznačen raspored upotrebe; npr. u CO I, 341 nalazi se sljedeća uputa:

Croaticum Et in Terra, &c.

- accipe Folio 280.

NB. *Post Epistolam, uti etiam sub Offertorio, aliquis Cantu Latinu, vel Croaticu bene Cantabitur, de B. V. à Folio & sequentibus.*

Za pjesan hvale Bogu *Slava* (u CO T I *na zemlje*) je dakle, trebalo uzeti parafrazu na 279. str (pogrešno je naznačena 280. str.): *I na zemlje i na Nebu, pri človeku i Angelu*, a za promjenljive dijelove (poslije prvog čitanja, za prinos darova) neku marijansku popijevku s latinskim ili hrvatskim tekstom.

Za prvi od stalnih dijelova mise, *Kyrie* nisu u gl. zborniku tiskane parafraze nego tropi, skladani prema trôpu gregorijanske *mise Kyrie magnae. Deus potentiae* (obnovljene pod istim imenom kao *V. In festis II. classis. 2.*). Takvih

se tropa na latinskom i hrvatskom/kajkavskom jeziku nalazi 35 (koliko je do sada poznato) samo u glazb. zborniku CO. Napjev je za suvremeno izvođenje priredio Fr. Dugan st. na dva načina (jedan u *Hrvatskoj crkvenoj pjesmarici*, Zagreb, 1919., 6; drugi u HCK, Zagreb 1934., 99) na početne riječi *Gospodine Bože živi*, koje su u *Hrvatskoj crkvenoj pjesmarici*, Zagreb, 1960., 4, preoblikovane u *Gospode, o Bože, živi*.

Parafraze za pjesan *Slava* imale su dva napjeva u prva dva izdanja CO, a treće izdanje donosi samo notno crtoviđe bez notnih znakova. Iz sadržaja (uputa) očito je da su se priređivači opredijelili samo za jedan napjev (onaj koji donosi PZ, f. 135 r. i prva dva izdanja CO-a u prvom dijelu - za Došašće):

Ina zemlye bud mir lyudem, ki goderfzu

dobre volye I chaka ju Zvelichinye,

fzina Boga odkupleinye.

CO I, 32

Tekst ove parafraze donosi i DP na str. 4. s početkom: *I na zemlje bud mir ljudem kigoder su dobre volje,*² što odgovara, tekstu tiskanom u V. dijelu CO-a i što pokazuje da je ova glazbena jedinica bila vrlo raširena u Zagrebačkoj crkvi. Taj napjev je Fr. Dugan st. priredio u 4/4 ritamskom pomaku, što znači da se pjeva vrlo svečano na riječi *I na zemlji mir svim ljudma* (HCK, 100), a u liturgijskoj pjesmarici PGPN (253. str.) priređen je prema zapisu u PZ (u trodobnom ritamskom pomaku) na riječi *Slava Bogu na visini*.

Prijedlog urednika prvih dvaju izdanja CO-a, da se parafraza za Credo/Vjerujem pjeva na različite napjeve:

Credo Croaticum.

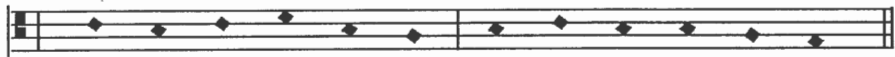
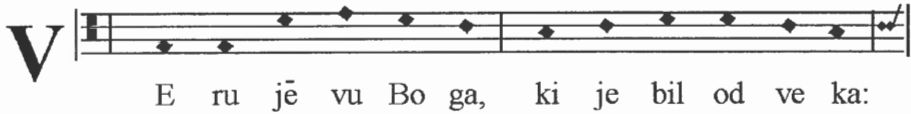
Na notu <i>Zdrava Zvezda morská</i>	folio	ali na notu: <i>Za-</i>
<i>kai Szevel tak seche</i>	folio	<i>Ali na notu Boze milosti i vni</i>
<i>kebe zdihavajuch &c. fol</i>		<i>Ali na notu Boze moi nebezki</i>
<i>JESUS zletko ime &c. folio</i>		

CO I, 37

² D. KNIEWALD, *Himnodija Zagrebačke stolne crkve*, kulturno poviesni zbornik Zagrebačke nadbiskupije u spomen 850. godišnjice osnutka, I., Zagreb, 1944., str. 368. (transliteracija D. Kniewald).

riješana je u trećem izdanju zbornika tako da je s tekstem tiskan i napjev:

Credo

Ztvo ri te la ne ba, zem lye, y chlo ve ka.

CO III, 64

Na ovaj se napjev (i na njegove inačice) pjevao veći broj tekstova (ne samo parafraza, nego i pjesama za liturgijska vremena), što očituje njegovu starinu i omiljenost. U svim je izdanjima za ovaj napjev (od obradbe Fr. Dugana st.) upotrebljavan dvodobni ritamski pomak (4/4):

Parafraze za *Sanctus/Svet* i *Agnus Dei/Agnec Boži* pjevale su se na jednaki napjev koji je svojevrsna izvedenica iz napjeva za *Sanctus mise IX. - In festis B. Mariae Virginis. I. (Cum jubilo)*. Napjev je iz 14. st., usporedi notni zapis:

Napjev je priređen (Fr. Dugan st.) u dvodobnom ritamskom pomaku (4/4) u vrijeme cecilijanskog pokreta na riječi: *Svet, svet, svet i presvet*, odnosno *Tople suze ...*, a u naše posaborsko vrijeme: *Svet si, svet si, Gospode*, odnosno *Jaganjče, ti ljubiš nas*.

Spomenuti napjevi su očito starijeg porijekla od (srednjo) europske himničke baštine, koja je nastajala po uzoru na tzv. protestantske korale. To pokazuje ne samo liturgijska uloga tih jedinica (tropirani *Kyrie*, parafraze na stalne dijelove mise), nego i činjenica da su neki od tih napjeva inačice gregorijanskih napjeva, odnosno, da su neki od tih napjeva skladani na tipičan način kojim su se služili skladatelji gregorijanskih napjeva (tj. da se u napjevima koji su skladani dorskim načinom na početku napjev najprije razvija u maloj: r-f pa velikoj terci: f-l, odnosno, da početak napjeva bude obilježen skokom čiste kvinte). Kad se k tomu uzme u obzir da su za te napjeve nastali brojni tekstovi na latinskom jeziku i kajkavskom idiomu, te da nije poznato da se takve

glazbene jedinice nalaze u drugim (europskim) glazbenim zbornicima nego samo u CO, možemo s razlogom zaključiti da su to stari hrvatski korali u punom smislu toga naziva.

HIMNIČKI OBLICI (SREDNJO)EUROPSKE BAŠTINE

U povijesti crkvene glazbe postojala su velika himnička razdoblja (otačko doba, doba tropa i posljednica, himničko stvaralaštvo kojemu su bili poticaj protestantski korali i sl.), no u svakom su povijesnom razdoblju nastajali himnički oblici kao odraz liturgijskog života i pučke pobožnosti. I kao što je zanimljiv himnički program tropa i parafraza, koji je tiskan u gl. zborniku CO, tako je zanimljiv i himnički program (tiskan u tom zborniku) koji je nastajao u kasnijim povijesnim razdobljima.

Zanimljivo je da je napjev za pjesmu *Surrexit Christus hodie/Vstal se je Kristuš deneska* sačuvan u ovom obliku (koliko je do sada poznato) samo u glazbenom zborniku CO. Prema zapisu ovog napjeva u prvom izdanju ovog zbornika (CO T, 234):

The image shows two staves of musical notation. The first staff begins with a large 'S' and a clef-like symbol. Below the staff, the lyrics are: 'Urrexit Chriftus ho - die: Alleluja, Al -'. The second staff continues with 'leluja, Alleluja.'.

skladan je samo jedan stih s *Alleluja* koji se ponavljao iza svakog stiha. Njemački izvori donose razvijeniji napjev u kojemu je doskladan napjev i za drugi stih [B 5, br. 251 (Cor 1649)]:

The image shows four staves of musical notation with lyrics in German. The lyrics are: 'Sur - re - xit Chri - stus ho - di - e, Al - le - lu - ja, Er - ran - den ist der Eri - lig - Chri - st, Al - le - lu - ja, Al - le - lu - ja, Al - le - lu - ja: hu - ma - no Der al - ter pro so - la - mi - ne, Al - le - lu - ja, Al - le - lu - Welt ein Erd - ster ist ja, Al - le - lu - ja.'.

Opravdano zaključuje A. Klobučar: "U glazbenim zbornicima drugih jezičnih područja ovaj je napjev oblikovno razvijeniji, pa bi se moglo pretpostaviti da je napjev u CO-u bliži prazvoru".³ Treba, osim toga, istaknuti i to da je Zagrebačka crkva, bez obzira na drugačija tumačenja ovoga napjeva (a ova su mogla biti dostupna) sačuvala (pra)oblik ovog napjeva. Tijekom dugotrajne upotrebe za ovaj su napjev nastali tekstovi za sve velike svetkovine uskrsnoga vremena:

Uskrs: *Surrexit Christus hodie,*
Vstal se je Kristuš deneska,
Veseli se, o Maria,
Veseli se, den denešni;

Uzašašće: *Ascendit Christus hodie,*
Zastupil je v Nebo Kristuš;

Duhovi: *Spiritus Sancti gratia,*
Svetoga Duha milošća,
Hodi, Stvoritel, Duh sveti.

Tekstovnim obogaćenjem ovaj je napjev postao Zagrebačkoj crkvi prepoznatljivi uskrsni poklik, što pretpostavlja dugotrajnost njegove upotrebe, a obradom Fr. Dugana st. (HCK, 1934., 374), trajna svojina cijelog hrvatskog jezičnog područja.

Zanimljivo je, nadalje, pitanje napjeva pjesme *Ave mundi spes Maria* (CO I, 387; TT, 387; T2T, 273). O tom M. Leščan piše sljedeće: "Tekst popijevke nalazi se i u njemačkoj pjesmarici iz Andernacha, 1608. s drugim napjevom. Možemo je naći u rukopisima iz 14. i 15. stoljeća, a autor joj je sv. Bonaventura. Wackernagel također zastupa to mišljenje i tvrdi da je pjesma preuzeta iz 'Psalterium b. Mariae Virginis' sv. Bonaventure".⁴ Napjev, međutim, koji donosi M. Leščan (B II, br. 77, 137):

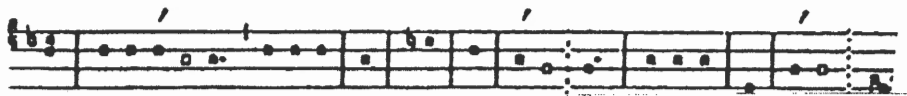
Andernach 1608.

A - ue mun - di apes Ma - ri - a, A - ue mi - tis a - ue
 pi - a, Au - e tu ple - na gra - ti - a Aff - lic - tis das so -
 la - - - ti - a.

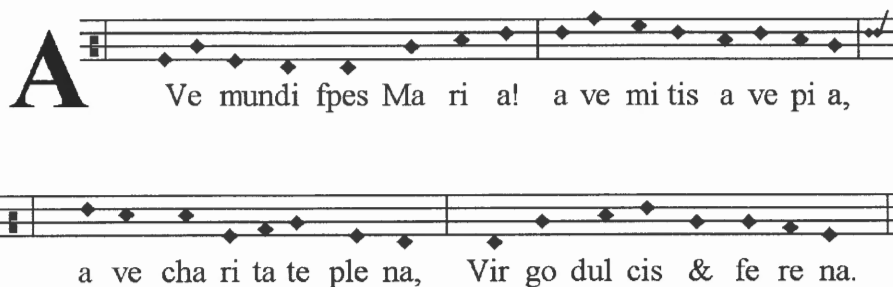
³ A. KLOBUČAR, *Četvrti dio crkvenih popjevaka namijenjenih bogoslužju za Uskrs*, Cithara octochorda, IV. Izdanje, komentari i studije, Zagreb, 1998., str. 105.

⁴ M. LEŠČAN, *Šesti dio crkvenih popjevaka namijenjenih bogoslužju Blaženoj Djevici*, Cithara octochorda, IV. Izdanje, komentari i studije, Zagreb, 1998., str. 171.

gotovo je jednak (prve dvije fraze) gregorijanskom napjevu za Tonus peregrinus (LU, 1964., 117):

što pokazuje da pripada tom tonalnom rodu (načinu). Napjev iz CO-a, kako piše M. Leščan: "[...] ima obilježje gregorijanskoga korala. Ostvaren je u dorskom načinu i u opsegu čiste oktave. Pojavljuje se u svim trima izdanjima i bez razlike u tekstu."⁵ (CO III, 273):

Sve, dakle, gore naznačene činjenice o tekstu i napjevu (da je ostvaren u dorskom načinu, da se nalazi u svim trima izdanjima CO-a bez razlike u tekstu i napjevu, da je autor teksta sv. Bonaventura, da je tekst preuzet iz Psalterium b. Mariae Virginis...) pokazuju da je napjev u CO-u starijeg porijekla te da početak ove glazbene jedinice, kako je napisana u CO-u, treba tražiti u zagrebačkoj tradiciji kojoj su početak časoslov "...sv. Franje Asiškog, sv. Dominika i sv. Tome Canterburijskog, kako su zabilježeni u Zagrebačkom brevijaru [iz] 13. st. MR 67".⁶

M. Leščan je napravio dosada najbolji pregled obrada ovog napjeva: "Postoje četiri harmonizacije ovoga napjeva, i to Vilka Novaka (CP/1909, 114) pod naslovom: *Zdravo, nado* (za dvoglasni ženski zbor i orgulje). Napjev je u dvopolovinskoj mjeri (2/2) (C!). Harmonizacija je jednostavna, a čini se da je poslužila F. Duganu st. kao predložak. To biva jasno ako se pogleda Duganova harmonizacija u *Hrvatskoj crkvenoj pjesmarici* (Zagreb, 1917., 84). Malo bogatiju Duganovu pratnju (alteracije, prohodi) donosi *Hrvatska crkvena pjesmarica* (Zagreb, 1919.², 99). Sličnu harmonizaciju (s mjestimičnim troglasjem) u Duganovoj verziji ima i *Virgini Matri* (VM, 109). Konačno se u HCK-u,

⁵ M. LEŠČAN, nav. dj. str. 170.

⁶ D. KNIEWALD, nav. dj. str. 348.

480, pojavljuje nešto pojednostavljena pratnja kao konačna Duganova verzija, koja je poslije preuzeta u NCP, 223 i HCP/R, 186.”⁷ Prve obradbe su ovu jedinicu donosile s početnim riječima *Zdravo, nado svj(i)jeta svega*, a od HCK (Zagreb, 1934., 480) početne su riječi *Marijo, o nado ljudi*.

Treća glazbena jedinica kojoj treba posvetiti malo prostora jest *Aurora lucidissima / O rumena, prelepa zorja* (CO 1, 45, Tl, 40, Zil, 35; slika teksta i napjeva je iz CO TTS, 55):

O Ru me na pre lepa zorja ka fzi prava Mati Bos ja.

Zdra va bu di De va Ma ri a.

Ovaj su napjev usvojili pojedini narodi Europe, kao npr. Mađari (*Cantus Catholici*, mađarsko izdanje 1674., 2); a M. Leščan navodi: “Bela Bartok, koji je pjesmu našao i kod Rumunja, smatra da te sve inačice potječu iz pete antifone [Večernje] prve nedjelje došašća ‘*Ecce veniet propheta manus*’ [primjer je uzet iz LU, 324].”⁸

5. Ant.
4. A*
Cce véni- et * Prophéta

mágnus, et ípse renová-bit Jerúsa-lem, alle-lú-ia.

Ovaj uspješni glazbeni izričaj postao je u Zagrebačkoj crkvi nadahnuće za više od deset tekstova/pjesama, tri na latinskom jeziku:

Aurora lucidissima,
Ave Mater Jesu Christi,
Aurora solis prodroma

⁷ M. LEŠČAN, nav. dj. str. 171.

⁸ M. LEŠČAN, *Marijanski glazbeni dio “Citharae octochordae” u europskom kontekstu razdoblja, Mundi melioris origo, Marija i Hrvati u barokno doba*, Zbornik radova hrvatske sekcije IX. međunarodnog mariološkog kongresa na Malti 1983. godine, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1988., 271.

i deset na hrvatskom/kajkavskom jeziku (neki sa stalnim pripjevom):

*O rumena, prelepa zorja,
Svetla zorja, o Marija,
O svetla zorja, danica,
Zornica shaja rumena,
Zešla je svetla danica,
Zdravo, o svetla danica (s pripjevom: Moli za nas, o Marija),
Veseli se, o Marija (sa pripjevom: Smiluj nam se, o Marija),
Marija se pozdravljuje,
Jezuš Kristuš prava zorja,
Ptičice gore zhajaju (sa pripjevom: stante gore ar je zorja).*

Kako ovu glazbenu jedinicu donosi PZ i DP, a nalazi se već u prvom izdanju CO-a (svih 13 tekstova), očito je da pripada starijoj baštini Zagrebačke crkve. Napjev je imao veliku ulogu u božićnom vremenu (Došašću) i na poseban način se udomio u Hrvatskoj. Među pjesmaricama u kojima je objavljena ova jedinica samo je VI. Stahuljak priredio napjev iz PZ-a (f 95 v),⁹ a ostale pjesmarice donose obradbu Fr. Dugana st. i tekst Ferde Rožića. U liturgijskoj pjesmarici PGPN (Zagreb, 1985.) prvi put je objelodanjen i prepjev (M. Vidiljov) predzadnje pjesme u CO: *Jezuš Kristuš prava zorja / Sine Božji, daru neba* (br. 363 na str. 306.).

HIMNIČKI OBLICI ZAGREBAČKE CRKVE

Kao što se može tvrditi da je na pjevanje Zagrebačke crkve u svakom razdoblju povijesti utjecalo europsko crkveno pjevanje (pjevanje katoličke crkve rimskog obreda), tako se može tvrditi (što potvrđuje i objelodanjeni program glazbenih jedinica u CO-u) da je svako povijesno razdoblje donosilo nove skladateljske plodove. Prema dosadašnjem istraživanju u izdanjima gl. zbornika CO objelodanjen je sljedeći broj glazbenih jedinica koje nemaju porijeklo u zbirkama (srednjo)europskih himničkih oblika: u CO I 49, u CO TI 7 i u CO TZI 58. Broj tekstova/napjeva za koje nije utvrđeno strano porijeklo, pa je moguće da su nastali u krugu Zagrebačke crkve, nije konačan. Daljnja će istraživanja doreći ovo pitanje. Bez obzira na tu datost, činjenica je da liturgijski glazbeni program od prvog do trećeg izdanja CO-a vrši velike priređivačke/skladateljske zahvate, što pokazuje da je u tih pedesetak godina (1701.-1757.) u Zagrebu

⁹ Vladimir Stahuljak u jednoj pjesmarici (koja zbog oštećenja primjerka u posjedu nema naslovne stranice, mjesta i godine objelodanjenja) donosi ovaj napjev priređen prema PZ-u tako da je uzeo prva dva stiha teksta prema Rožiću, a treći je stih jednak u svakoj kitici i glasi: *Djevice Marijo.*

djelovalo više vrsnih crkvenih glazbenika i pjesnika (skladateljski krug Zagrebačke crkve).

Zagrebački skladateljski krug djelovao je, dakako, i ranije. Djelovanje tih nepoznatih skladatelja moguće je prepoznati preko napjeva. Tako npr. za *Plac-tus Beatae Virginis Mariae / Plač Blažene Djevice Marije* (CO I, 204):

Alius Plac-tus B.V. Mariae

S Zveta Gozpa cheffe Lafzi gde Knye

Jvan nofzi glafzi.

može se pretpostaviti da je (radi jednostavnog napjeva skladano; na način pučkog recitativa) ranijeg porijekla od izvanredno uspjelog napjeva popijevke *Plači, Jezura vsaka verst* (CO I, 181-182):

P La - chi Jefuffa ufza ka verzt

chlove ka, plache te fzinka Mariae mer -

tvoga : Ki - je za grehe fzmert pre ter pel

Krifa. Pla - chte Je - fuffa.

Kad se uspoređuju sva tri izdanja CO-a vidljivo je da je drugo izdanje po programu (i po veličini/formatu knjige) gotovo jednako prvom. Za treće izdanje zbornika bi se moglo reći da, s obzirom na razlike u programu i skladateljskim zahvatima, tvori svojevrsni obnoviteljski zahvat: izostavljene su 163 glazbene jedinice iz prethodnih izdanja, uvrštene su nove mise s litur-gijskim tekstom i napjevima skladanima na način gregorijanskoga pjevanja, radi čega su izostali mnogi tropirani *Kyrie* i parafraze na stalne dijelove mise. Izostale su neke popijevke s jednostavnim napjevima, a druge su skla-dateljski i tekstovno dorađivane; tiskane su novonastale jedinice (s obzirom na sadržaj riječi i glazbe) itd. Zanimljiv je (za povijest crkvene glazbe Zagre-

bačke crkve i važan) ovaj obnoviteljski zahvat, radi čega se donose neki od priređivačkih (skladateljskih) postupaka.

Od glazbenih jedinica koje su prilagođene novim zahtjevima glazbenog izričaja, zanimljiv je postupak napravljen na popijevci *O prokleta, lepa mladost* (CO 1T, 340):

O prokleta le - pa mladofzt, tifiz vno gem
lyudem bludnofzt, arti chinis iz nyh norofzt,
fzer zu dajes brit - ku fa - lofzt.

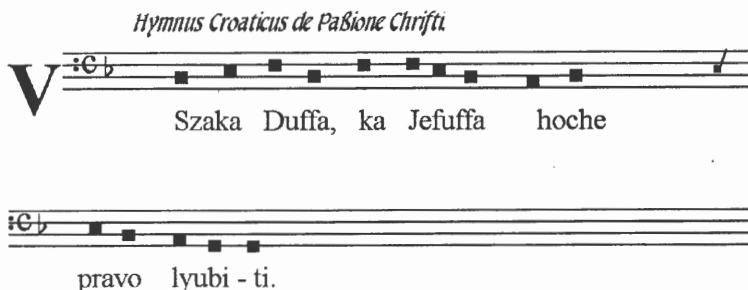
Ta je popijevka u trećem izdanju CO-a dobila novi glazbeni oblik, tako da je ponovljen prvi glazbeni redak na zadnjem stihu pjesme i tako je nastala trodijelnost “u malom” (a b a¹) (CO m, 254)

O pro kle ta le pa mla dozt,
ti fzi vno gem lyu dem blud nozt,
ar ti chi nis iz nyh norozt,
fzer zu da jes brit ku fa lozt. fzer cu dajes britku fa lozt.

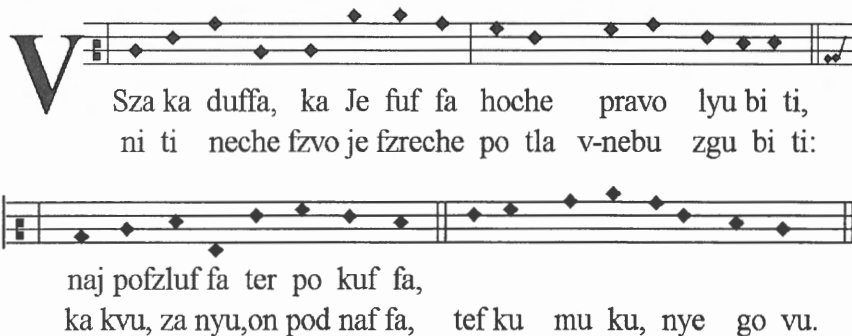
U glazbenoj jedinici *Hymnus Croaticus de Fassionne Christi/Hrvatski himan o mucu Kristovoj*, preoblikovan je i tekst i napjev tako da je od jednostavnog obličja: jedan stih i jednostavni napjev u prva dva izdanja CO (CO T, 208):

Hymnus Croaticus de Pašione Chrifiti

Szaka Duffa, ka Jefuffa hoche
pravo lyubi - ti.

za treće izdanje CO-a nastao četverostih s novoskladanim napjevom (ne bez odraza na pomak napjeva iz prva dva izdanja ovog zbornika). Prva kitica novonastale popijevke glasi (CO III, 148):

V Sza ka duffa, ka Je fuf fa hoche pravo lyu bi ti,
ni ti neche fzvo je fzreche po tla v-nebu zgu bi ti:

naj pozluf fa ter po kuf fa,
ka kvu, za nyu, on pod naf fa, tef ku mu ku, nye go vu.

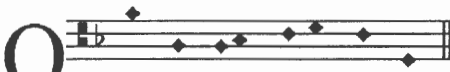

Neki su od navedenih napjeva priređeni za suvremeno izvođenje. *Vsaka duša / Svaka duša* priređena je za vrijeme Cecilijanskog pokreta (Fr. Dugan st., HCh, 1934., 287) prema napjevu iz CO-a III kao korizmena popijevka. Poslije obnove liturgije, prema odrednicama II. vatikanskog sabora B. Duda je himan za Srednji Velikog petka i Velike subote preveo tako da ga je moguće pjevati na ovaj napjev, pa je tako nastala još jedna glazbena jedinica na ovaj napjev i objelodanjena pod naslovom *Spasi, Kriste, svoje djelo* (PGPN, 1985., 447) za korizmeno vrijeme. Za popijevku *Plači, Jezusa vsaka verst*, A. Canjuga je priredio tekst i napjev koji su prvi put objelodanjani poslije njegove smrti (1952.) u glazbenom prilogu glasila *Upute crkvenim orguljašima* (br. 4-5, 1960. g.) pod naslovom *Plači, puče moj, muku Spasa Krista* i iste godine objelodanjena u pjesmarici Hrvatske crkvene popijevke (Zagreb, 1960., 95). I ova je popijevka kasnije (s obzirom na tekst) prilagođena novom načinu liturgijskih slavlja s početnim riječima *Slavi, puče moj ...* i uvrštena u popijevke o Muci Gospodnjoj (PGPN, Zagreb, 1985., 412); nastao je još i jedan tekst za ovaj napjev (M. Vidiljov): *Bog nam posla*, a nova gl. jedinica je ubrojena u program korizmenih popjevaka (PGPN, Zagreb, 1985., 392).

Posljednje stvaralačko razdoblje himničkih oblika tiskanih u gl. zborniku dogodilo se sredinom 18. st. Na zaključak da su ti himni nastali sredinom 18. st. upućuje činjenica da su tiskani samo u CO III te da nijedan od tih pedesetak himana nastalih na latinskom jeziku nije preveden/prepjevan na hrvatski/kajkavski. Njih, koliko je (do sada) poznato, nema u europskim glazbenim zbornicima onoga doba. Moguće je, dakle, da su nastali u zagrebačkom skladateljskom krugu. Sadržaj teksta i glazbe ovih himničkih oblika pod utjecajem je (onda) novog stvaralaštva koje u teološko-liturgijsku umjetnost unosi onakvu čovjekovu osjećajnost koja je u kasnijim razdobljima prerasla u romantizam.

Liturgijski odraz na takvo stvaralaštvo zabilježeno je u CO-u, a dogodio se u drugoj polovici 18. st. U rukopisnoj pjesmarici *Cantilenae Chorales pro Conventu Warasdinensi* (CCh) nalaze se takvi napjevi s tekstom na latinskom jeziku i u prijevodu na hrvatski/kajkavski, npr:

Naslov	CO III, str.	CCh, str.
<i>O amor quo vocas</i>	196.-197.	26.-27.
<i>O ljubav, kam zoveš</i>		66.-67.
<i>Salve Deus</i>	205.	
<i>Zdravo, Bože</i>		68.-69.
<i>Amor meus mea vita</i>	206.	
<i>Gde si Ježuš</i>		69.-70.
<i>Ego Jesus sum formosus</i>	213.-214.	
<i>Gde si, Ježuš, moja jakost</i>		71.

Ta rukopisna zbirka iz Franjevačkog samostana u Varaždinu je ustvari partitura namijenjena orguljašu, iz čega je vidljivo kako su oni transkribirali notni tekst iz CO-a III, 196.-197.:

<p>O</p> <p>1. A mor qvo vo cas, 2. Ad cce lum in vi tas, 3. Da er go mi vi res,</p>	<p>S</p> <p>O A mor quo Ad cce lum in - Da er go mi</p>
	
<p>1. vo cas, qvo al li cis me ? im pel lis, in vi - 2. vi tas, qvo fe mi ta Crux, me du cit, per du - 3. vi res, ne er rans `a te, de fle ctar, & te -</p>	<p>1. tas, ut cur, ram poft te. 2. cit tu tif fi ma lux. 3. ne brae ra pi ant me.</p>
	
<p>1. En tra hit me vis, 2. Hâc cur ram poft te, 3. Crux vi a, tu me</p>	

1. nec tar dat me lis, poft te cur ram, promptus,
 2. ne de fe ras me, hae af fe qvar, JE SU,
 3. con fir ma in fpe, ut fal vus e va dam,

1. ut ju bes & vis.
 2. in glo ri a te.
 3. tar ta re um ve.

i kakvu su harmonijsku pratnju basso continuo predvidjeli za taj napjev

O ljubav kam zoveš

CC N° 43, p. 66-67

Transkripcija: I. Š.

O lju-bav kam zo-veš O

lju-bav kam zo-veš, daj pro-sim po-več, sad tru-caš sad pro-siš da

lju-bim že-liš. Kai ča-kaš vseh

nas, daj pri-mi-moj glas, iz ser-ca o Je-sus lju-bim te vsak čas.

U ovom su zapisu doneseni podaci samo o nekim himničkim jedinicama, a obradba svake glazbene jedinice koju donosi glazbeni zbornik CO nalazi se u djelu: *Cithara octochorda, IV. izdanje, komentari i studije*, Zagreb, 1998.

HIMNIČKO PJEVANJE ZAGREBAČKE CRKVE NEKADA I DANAS

Kad se zbroje sve glazbene jedinice objelodanjene u glazbenom zborniku CO, proizlazi da sva tri izdanja donose petstotinjak (494) tekstova i tristotinjak (315) napjeva. Kad se napravi raščlamba toga tako bogatog programa, dolazi se do zaključka da je liturgijska glazbena baština Zagrebačke crkve bila daleko bogatija, a program tiskan u sva tri izdanja CO-a je samo odraz liturgijsko-glazbene prakse u Zagrebačkoj (prvostolnoj) crkvi u 18. st. Daljnjom raščlambom, što donekle proizlazi i iz ovog kratkog izvještaja, moguće je odrediti povijesnu slojevitost objavljenih glazbenih jedinica, odnosno, moguće je s razlogom pretpostaviti da neki glazbeni oblici (oni koji su objelodanjeni kao trôpi i parafraze na stalne dijelove mise) pripadaju onom razdoblju u kojem je nastao zagrebački obred (bl. Augustin Kažotić). Od tog se doba u Zagrebačkoj crkvi na osobiti način njegovalo himničko pjevanje koje je donosilo plodove u svakom povijesnom razdoblju. Zapaženi himnički procvat dogodio se (kako je spomenuto) sredinom 18. st., a na kraju toga stoljeća (zahvatom zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca) sa zagrebačkim obredom dokinuta je i himnička tradicija Zagrebačke crkve.

Himničko stvaralaštvo Zagrebačke crkve objelodanjeno u gl. zborniku CO doživjelo je obnovu (renesansu) u vrijeme cecilijanskog pokreta u nas. Tada je obnovljeno i objavljeno u HCK-u (Zagreb, 1934.) četrdesetak popjevaka iz gl. zbornika CO. Bilo je i ranijih nastojanja takve vrste (Vjenceslav Novak, *Starohrvatske crkvene popijevke*, Zagreb, 1891.), odnosno kasnijih (Anselmo Canjuga, *Hrv(atski) božićni koral*, Osijek, 1945. i *Hrvatski Marijanski koral*, Osijek, 1946.), no ta nastojanja nisu odigrala značajniju ulogu u obnovi himničkih oblika iz CO-a. Dio obnovljene himničke baštine našao je mjesto i u obnovljenom bogoslužju prema odrednicama Drugog vatikanskog sabora: obnovljeni su tekstovi nekih glazbenih jedinica, nastali su novi tekstovi za neke napjeve, i tako ti stari napjevi traju kao dorečeni glazbeni sadržaj i birani čovjekov izričaj pohvale Bogu kojemu psalmist (Fs 146) ovako kliče:

Hvali, dušo moja, Gospodina,

Hvalit ću Gospodina sveg života svojeg

Dok me bude Bogu svom ću pjevati.

KRATICE

- CO (I/III/III) - Cithara octochorda (I., II., III. izdanje),
PZ - Pavlinski zbornik iz 1644. g.,
CC - Cantus Catholici [...] Cassoviae [...], 1674.,
DP - Drnjanska pjesmarica, 1687. (Jurja Šcrbačića),
CCh - Cantilenae Chorales pro Conventu Warasdinensi,
HCK - Hrvatski crkveni kantual, Zagreb, 1934.,
ZU - Liber usualis [...] 1964.,
T - tekst,
N - napjev,
B I- IV - Baumker, Wilhelm, Das katholische deutsche Kirchenlied
[...], Freiburg, I, 1886. [...], reprint: Hildesheim, 1962.,
Cor-N - Geistliche Nachtigal ... Wien, 1648./49., G. Gelbhaar.

SUMMARY

In the history of the music of the Croatian Church, musical anthology *Cithara Octochorda* (CO) is the greatest validation of the exuberance of hymn forms that had been performed, and are, partially, still performed in liturgy. The three editions of this anthology collectively contain approximately five hundred (494) texts that had been sung in about three hundred (315) different tunes. These are, however, only a part of the liturgical musical heritage of the Church of Zagreb. According to the latest research, 116 of them do not originate from the Central European hymns. This leads to the assumption that they were created by Zagreb composers.

By analyzing this abundant musical program, it is possible to historically stratify these musical forms - some of them belong to the *Artis Antiquae* period, some were created even before the printed hymn anthologies of Central Europe appeared, some in the 18th century, etc.

Late in the 18th century, this centuries-long hymn tradition of the Church of Zagreb was extinguished, only to be revived in the second half of the 19th century (hymn-book of Vjenceslav Novak) and in the 20th century (the caecilian movement). Some of the hymns from CO have found its place in the renewed liturgy of the 2nd Vatican Council. All of these facts go to show that the "old chants" from CO last as a structured musical tradition, and a refined and articulated praise of God.